

Архипова Д.Є., Небилиця О.А.

Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця
**ВИКОРИСТАННЯ СТАНДАРТІВ ІСО ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМ
ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ**

Анотація. У роботі розглянуті основні стандарти ІСО та можливості їх застосування в системі екологічного менеджменту. Система екологічного менеджменту впроваджується з метою подальшого вдосконалення природоохоронної діяльності підприємства і зниження негативного впливу виробництва на навколишнє середовище. Крім того, система екологічного менеджменту повинна підвищити ефективність управління виробничим процесом в області екологічного менеджменту. Серед зарубіжних і багатьох російських виробників і споживачів наявність екологічного сертифікату є важливою характеристикою компанії, що сприяє зростанню її конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. Актуальність впровадження системи екологічного менеджменту на українських підприємствах зростає також в світлі вступу країни в ЄС.

Ключові слова: екологічний менеджмент; екологічна політика; екологізація; екологічні стандарти.

Архипова Д.Е., Небылиця Е.А.

Харьковский национальный экономический университет им. Семена Кузнеця
**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СТАНДАРТОВ ІСО ПРИ ОРГАНИЗАЦИИ СИСТЕМ
ЭКОЛОГИЧЕСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА НА ПРЕДПРИЯТИИ**

Аннотация. В работе рассмотрены основные стандарты ІСО и возможности их применения в системе экологического менеджмента. Система экологического менеджмента внедряется с целью дальнейшего совершенствования природоохранной деятельности предприятия и снижения негативного воздействия производства на окружающую среду. Кроме того, система экологического менеджмента должна повысить эффективность управления производственным процессом в области экологического менеджмента. Среди зарубежных и многих российских производителей и потребителей наличие экологического сертификата является важной характеристикой компании, способствует росту ее конкурентоспособности и инвестиционной привлекательности. Актуальность внедрения системы экологического менеджмента на украинских предприятиях растет также в свете вступления страны в ЕС.

Ключевые слова: экологический менеджмент; экологическая политика; экологизация; экологические стандарты.

Kosharna D., Nebylytsya O.

Simon Kuznetz Kharkiv National University of Economics

**USE OF ІСО STANDARDS WHEN ORGANIZING ENVIRONMENTAL
MANAGEMENT SYSTEMS AT AN ENTERPRISE**

Abstract. The paper considers the main standards of ІСО and the possibility of their application in the system of ecological management. The system of environmental management is being implemented in order to further improve the environmental activities of the enterprise and reduce the negative impact of production on the environment. In addition, the environmental management system should improve the management of the production process in the field of environmental management. Among the foreign and many Russian producers and consumers, the presence of an environmental certificate is an important characteristic of the company, which contributes to its competitiveness and investment attractiveness. The urgency of implementation of the system of ecological management at Ukrainian enterprises is also increasing in the light of the country's accession to the EU.

Keywords: ecological management; ecological policy; ecologization; ecological standards.

Вступ. Ускладнюється забрудненням навколишнього середовища веде до зростання економічного збитку, що наноситься економіці країни. Для вирішення цієї проблеми необхідно проведення заходів спрямованих, на охорону навколишнього природного середовища, ефективне використання природних ресурсів, впровадження ефективних методів управління охороною навколишнього середовища і методів контролю дотримання природоохоронних вимог з боку підприємств. Розробка систем екологічного менеджменту відповідно до вимог міжнародних стандартів серії ISO 14001 є ефективним методом зниження забруднення навколишнього середовища.

Система екологічного менеджменту впроваджується з метою подальшого вдосконалення природоохоронної діяльності підприємства і зниження негативного впливу виробництва на навколишнє середовище. Крім того, система екологічного менеджменту повинна підвищити ефективність управління виробничим процесом в області екологічного менеджменту. Серед зарубіжних і багатьох російських виробників і споживачів наявність екологічного сертифікату є важливою характеристикою компанії, що сприяє зростанню її конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. Актуальність впровадження системи екологічного менеджменту на українських підприємствах зростає також в світлі вступу країни в ЄС.

Мета статті. Метою роботи є дослідження використання стандартів ISO та можливості їх застосування в системі екологічного менеджменту

Результати дослідження. Поява ISO 14000 – серії міжнародних стандартів систем екологічного менеджменту на підприємствах і в компаніях – називають однією з найбільш значних міжнародних природоохоронних ініціатив. У цій статті коротко описується система стандартів ISO 14000, розглядається необхідність і передумови її впровадження, а також основні джерела інформації з проблеми.

Система стандартів ISO 14000, на відміну від багатьох інших природоохоронних стандартів, орієнтована не на кількісні параметри (об'єм викидів, концентрації речовини і т.п.) і не на технології (вимога використовувати або не використовувати визначення технології, вимога використовувати «найкращу доступну технологію»). Основним предметом ISO 14000 є система екологічного менеджменту – environmental management system – EMS). Типові положення цих стандартів полягають у тому, що в організації повинні бути введені дотримуватися певні процедури, повинні бути підготовлені певні документи, повинен бути призначений відповідальний за певну область. Основний документ серії – ISO 14001 не містить ніяких «абсолютних» вимог до впливу організації на навколишнє середовище, за винятком того, що організація в спеціальному документі повинна оголосити про своє прагнення відповідати національним стандартам.

Передбачається, що система стандартів буде забезпечувати зменшення несприятливих впливів на навколишнє середовище на трьох рівнях:

1. Організаційний – через поліпшення екологічного «поведінки» корпорацій.
2. Національний – через створення істотного доповнення до національної нормативної бази і компонента державної екологічної політики.
3. Міжнародний – через поліпшення умов міжнародної торгівлі.

Предметом формальної сертифікації є відповідність стандарту ISO 1401, а саме:

1. Організація повинна виробити екологічну політику – спеціальний документ про наміри і принципи організації, який повинен служити основою для дій організації і визначення екологічних цілей і завдань. Екологічна політика повинна відповідати масштабу, природі і екологічним впливам, створюваним діяльністю, продуктами та послугами компанії. Екологічна політика, серед інших, повинна містити заяви про прагнення до відповідності нормативам, а також до «постійного поліпшення» (continual improvement) системи екологічного менеджменту і до «запобігання забруднень» (pollution prevention). Документ

повинен бути доведений до відома всіх співробітників організації і бути доступним громадськості.

2. Організація повинна виробити і дотримуватися процедури для визначення істотних впливів на навколишнє середовище (відзначимо, що тут і в інших місцях стандарт говорить про впливах, пов'язаних не тільки безпосередньо з діяльністю організації, а й з її продуктами і послугами). Організація повинна також систематично враховувати всі законодавчі вимоги, пов'язані з екологічними аспектами її діяльності, продуктів і послуг, а також вимоги іншої природи (наприклад, галузеві кодекси).

3. З урахуванням значущих екологічних впливів, законодавчих та інших вимог, організація повинна виробити екологічні цілі і завдання. Відомо, що міжнародні стандарти розроблялися під розвинені ринки Заходу. Тому виникає питання, чи можуть бути застосовані вони до вітчизняним підприємствам? Відповідь не може бути однозначною.

4. Для досягнення поставлених цілей організація повинна виробити програму екологічного менеджменту. Програма повинна визначати відповідальних, кошти і терміни для досягнення цілей і завдань.

5. В організації повинна бути визначена відповідна структура відповідальності. Для забезпечення роботи цієї системи повинні бути виділені достатні людські, технологічні та фінансові ресурси. Повинен бути призначений відповідальний за роботу системи екологічного менеджменту на рівні організації, в обов'язки якого повинні входити періодичні доповіді керівництву про роботу EMS.

6. Повинен виконуватися ряд вимог з навчання персоналу, а також по підготовці до нештатних ситуацій.

7. Організація повинна здійснювати моніторинг або вимірювання основних параметрів тієї діяльності, яка може мати суттєвий вплив на навколишнє середовище. Повинні бути встановлені процедури для періодичної перевірки відповідності чинним законодавчим та іншим вимогам.

8. Повинен проводитися періодичний аудит системи екологічного менеджменту з метою з'ясування, чи відповідає вона критеріям, встановленим організацією, а також вимогам стандарту ISO 1401, впроваджена чи і чи працює вона належним чином. Аудит може проводитися як самою компанією, так і зовнішньою стороною. Результати аудиту доповідаються керівництву компанії.

9. Керівництво організації повинно періодично розглядати роботу системи екологічного менеджменту з точки зору її адекватності і ефективності. Обов'язково повинен розглядатися питання про необхідні зміни в екологічній політиці, цілях та інших елементах EMS. При цьому повинні братися до уваги результати аудиту, що змінилися обставини і прагнення до постійного поліпшення. Взагалі, в основі вимог стандарту лежить відкритий цикл «план – здійснення – перевірка – перегляд плану».

Проблеми ISO 14000. Основною метою серії міжнародних стандартів ISO 14000 та встановлених ними вимог є просування найбільш ефективних і результативних практик екологічного менеджменту, а також надання корисних і гнучких інструментів, придатних до використання і дозволяють адаптувати ці стандарти під діяльність організацій різних типів. З точки зору активного попередження негативних наслідків будь-якої діяльності, в тому числі і виробничої, екологічний менеджмент можна порівняти з управлінням ризиками і корпоративним управлінням.

Слід зазначити, що практики вирішення екологічних проблем можуть відрізнятися в залежності від цілей організації, вимог природоохоронного законодавства конкретної країни, рівня економічного розвитку, рівня менеджменту в цілому та ін. Тому наявність ефективних управлінських практик, які були відпрацьовані кращими компаніями в Великобританії, і послужили основою для розробки міжнародних стандартів в галузі екологічного менеджменту, призводить до питання про можливість досягти результативності застосування

стандартизованої СЕМ в інших країнах, де природоохоронні питання довгий час не наважувалися і накопичений колосальний негативний досвід в сфері екологічного менеджменту. Безумовно, в якості однієї з таких країн можна розглядати Україну. Увага до проблем охорони навколишнього середовища в нашій країні недостатнє. Чинне законодавство не мотивує вітчизняні компанії ефективно вирішувати екологічні проблеми. Проте, великі компанії і експортоорієнтованих бізнес досить активно реалізують стандарти ISO 14001 та заявляють про досягнуті вигоди і результативності систем екологічного менеджменту.

Висновки. Управлінці і керівники компаній і організацій України не в повній мірі розуміють, а отже, і недооцінюють відбуваються в світі якісні зміни в підходах до вирішення завдань зі зміни структур виробництва і споживання. У деяких випадках в російській практиці відзначається навіть повне ігнорування подібних змін або їх крайнє спрощення та зведення всього процесу реалізації вимог екологічного менеджменту лише до отримання сертифіката.

Список використаної літератури

1. Мельник Л. Г. Инструменты и ключевые факторы формирования сестейновой («зелёной») экономики / Л. Г. Мельник // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 4. – С. 30–36.
2. A Contribution to the Theory of Economic Growth // Quarterly Journal of Economics. – February, 1956.
3. Белов Г. В. Экологический менеджмент: учеб. пособие / Г. В. Белов. – М.: Логос, 2006. – 240 с.
4. Основные принципы и элементы системы экологического менеджмента (EMS) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://uchebnikirus.com/ekologia/ekologichniy_menedzhment_-_semenov_vf/osnovni_printsipi_elementi_sistemi_ekologichnogo_menedzhmentu_ems.htm.
5. Системы экологического менеджмента для практиков / С. Ю. Дайман, Т. В. Островкова, Е. А. Заика, Т. В. Сокорнова; под ред. С. Ю. Даймана. – М.: Изд. РХТУ им. Д.И. Менделеева, 2004. – 248 с.
6. Иванова Н. И. Инженерная экология и экологический менеджмент / Н. И. Иванова, И. М. Фаина. – М.: Логос, 2004. – 520 с.
7. Голуб А. А. Экономика природных ресурсов / А. А. Голуб, Е. Б. Струкова. – М.: Аспект Пресс, 1998. – 319 с.
8. Акимова Т. А. Экономика устойчивого развития: учебник / Т. А. Акимова, Ю. Н. Мосейкин. – М.: Экономика, 2009. – 430 с.
10. Минчичова В. С. Экологический менеджмент как составляющая корпоративной социальной ответственности и системы менеджмента качества международного бизнеса в разрезе концепции устойчивого развития / В. С. Минчичова // Молодой ученый. – 2016. – № 9. – С. 654–657.
11. Система экологического менеджмента предприятия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://uchebnik.online/ekologicheskoe-pravo-rf/sistema-ekologicheskogo-menedzhmenta-36691.html>.
12. Гофман В. Р. Экологический аудит и правовые вопросы природопользования: учебное пособие / В. Р. Гофман. – Челябинск: Изд. ЮУрГУ, 2000. – 183 с.
13. Ходаківська О. В. Екологізація аграрного виробництва: монографія / О. В. Ходаківська. – К.: ННЦ ІАЕ, 2015. – 350 с.
14. Система экологического менеджмента (СЭМ) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.promecopalata.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=13&Itemid=5.
15. Agenda 21 (1992). Earth Summit 92. United Nations' Conference on Development and the Environment, Rio de Janeiro.

16. Hutchens, S. Using ISO 9001 or ISO 14001 to Gain a Competitive Advantage, Intertek white paper.
17. Международная организация по стандартизации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.iso.org/ru/home.html>.
18. Рихтер К. К. Экономика природопользования и экологический менеджмент: учебник для вузов / К. К. Рихтер. – СПб.: Питер, 2006.
19. Саранча Г. А. Метрологія, стандартизація та управління якістю / Г. А. Саранча, П. Р. Якимчук. – К.: МАУП, 2004.
20. Deming, W.E. (1986). Out of the Crisis. MIT Center for Advanced Engineering Study.
21. Репин В. В. Процессный подход к управлению. Моделирование бизнес-процессов / В. В. Репин, В. Г. Елиферов. – М.: РИА «Стандарты и качество», 2008. – 408 с.